УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ И ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ КОЈУ ЈЕ ПРЕДРАГ ПЕТРОВИЋ ПРЕДАО ПОД НАСЛОВОМ *ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОСТ КАО ПОЕТИЧКИ МОДЕЛ РОМАНА РАСТКА ПЕТРОВИЋА*

Датум: 11. 10. 2012.

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовао комисију: 10. 10. 2012. Наставно–научно веће Филолошког факултета у Београду. 2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назив уже научне области за коју је изабран у звање, датум избора у звање и назива факултета, установе у којој је члан комисије запослен: 1. др Јован Делић, редовни професор, Српска књижевност 20. века, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 15. јул 2009. 2. др Александар Јерков, ванредни професор, Српска књижевност 20. века, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 11. јануар 2012. 3. др Бојан Јовић, виши научни сарадник, Компаратистика, Институт за књижевност и уметност, Београд, 23. маја 2007.
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
Име, име једног родитеља, презиме: Предраг Живомир Петровић Датум рођења, општина, република: 6. новембар 1975, Ужице, Србија Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 18. јун 2006, Филолошки факултет Универзитета у Бееограду, „Поетика кратког романа српске авангарде” Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Српска књижевност 20. века
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ *Енциклопедичност као поетички модел романа Растка Петровића*

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Предрага Петровића има 292. странице. Подељена је на следећа поглавља: Увод:Откривање тоталитета (1–7); Идеја енциклопедизма (8–17); Енциклопедизам у филозофији и науци (18–40); Књижевна енциклопедичност (41–56); Епски и романескни тоталитет: Хегелова и Лукачева филозофија романа (57–68); Роман као тотално уметничко дело: Брохов читање *Уликса* (69–77); Авангардно искуство романа: Бењаминово читање *Берлин Александерплаца* (78–92); Енциклопедичност у полифонијском кључу: Бахтинова теорија романа (93–110); Енциклопедичност у митском кључу: Архетипска критика Нортропа Фраја (111–117); *Work in Progress* као епистмолошка метафора: Поетика отвореног дела Умберта Ека (118–125); Чиме нахранити роман: Поетички погледи Растка Петровића (126–144); Енциклопедијска пародија: *Бурлеска Господина Перуна Бога Грома* (145–176); Каталог говорних ситуација: *Људи говоре* (177–207); Condition humaine: *Дан шести* (208–209); Објава *Дана шестог* (210–218); Три, два, један: Трилогија, диптих или јединство? (219–234); Растков контрапунк живота (235–250); Мит о вечитом повратку (251–260); Гранична ситуација језика (261–268); Роман и модерна наука (269–275); Закључак (276–284); Литература (285–292).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У уводном поглављу рада докторанд износи кратак преглед рецепције дела Растка Петровића са тежиштем на питању како се у романима овог аутора сложеним приповедачким постуцима успоставља свеобухватној визији света. Петровићева поетичка интегративност доводи се у везу са енциклопедичношћу која се управо током треће и четврте деценије прошлог века конституше као кључни момента романскне форме, од Џојсовог *Уликса* до теорије романа Михаила Бахтина.

Докторанд потом у поглављу „Идеја енциклопедизма" прелази на одређење овог појма под који означава епистмолошки идеал да се знање организује у целину која би читавом материјалном и духовном свету дала смисаони облик. Током прошлог века управо у књижевности и у теоријским размишљањима о роману, од Михаила Бахтина до Мишела Фукоа и Умберта Ека, појам енциклопедије напушта оквире рационалистичке рефлексивности коју је добио у просветитељству или строг сциентистчког набој у позитивизму. Докторанд истиче да се идеја енциклопедизма данас не везује само за концепцију уређених научних лексикона и речник, него, у најширем смислу обухвата и оне облике поимања целине света какви су изражени у митским космогонијама, филозофским расправама и учењима, религиозним убеђењима, средњовековним сумама, научним теоријама, литераним имагинацијама, родословима, каталозима и регистрима који постоје од античког до данашњег, дигиталног доба којим суверно управља једана потенцијално бескрајна мрежа информација каква је интернет. У свим тим областима енциклопедизам се препознаје као интегралистички концпет који није засниван на једноставном гомилању знања него на његовој организацији. Реч је о повезивању појединачних слика и фрагмената у смисаону целину која би рефлектовала читав универзум и одредила човекову позицију у њему. Докторанд највећу пажњу посвећује енциклопедичности као поетичком моделу у књижевности (поглавље „Књижевна енциклопедичност"). Након *Библије* и Хомерових епова у античко доба, Дантеове *Божанствете комедије* која је својеврсна сума средења века, енциклопедизам се од Раблеовог *Граргантуе и Пантагруела* у ренесанси до Џојсвог *Уликса* у

модернизму и Павићевог *Хазарског речника* у постмодерни првенствено манифестује у роману. То недвосмилсено говори ја роман кључни енциклопедијски облик новијег доба који више од било које друге књижевне форме постаје модел којим друштво поима себе и као дискурс којим артикулише свет. Дајући исцрпан преглед идеје енциклопеичности у теорији романа у дведесетом веку, од Ђерђа Лукача, Хермана Броха, Валтера Бењамина и Михаила Бахтина до Нортропа Фраја и Умберта Ека, докторанд закључује како се тај поетички модел везује првенствено за роман као енциклопедију приповедачких поступака, богатство жанровских и језичких могућности које теже да изразе сазнајну коплексност модерног света.

Након овог теоријског дела рада, прелази се на разматрање енциклопедичности у романима Растка Петровића. Докторанд се најпре бави експлицитним аспектима Петровићеве поетике која се манифестује у ауторовим есејима о водећим модернистичким романописцима, Марселу Прусту, Џејмсу Џојсу, Олдосу Хакслију и Вирџинији Вулф. Синтетички обухватајући готово све значајне прозне тенденције тога времена, Растко Петровић даје јасне обрисе једне промишљене поетике модерног романа. Његову пажњу првенствено привлаче књижевна дела у којима види присуство сензибилитета и духа модерног времена, дела у којима препознаје уметнички одговор на сазнаја достигнућа новије психологије, антрпологије и физике и која сложеношћу приповедачког и композиционог поступка теже да што обухватије изразе свет и човекову позицију. Докторанд се потом бави анализом романа Растка Петровића.

Први Петровићев роман *Бурлеска Господина Перуна Бога Грома* кандидат назива „протоколом ослобођене фантазије" (Мишел Фуко). Овај роман је од најамбициозније осмишљених дела у српској књижевности јер у огромном временском распону, од митских космогонија до првих деценија двадесетог века приказује историју и културу Словена на балканским просторима, дакле својеврсни словенски универзум. Докторанд истиче да је овај роман због своје сложене приповедачке структуре у исти мах и каталог књижевних поступака. *Бурлеска* није само изразит пример авангардног мешања жанрова, него је, заправо, пример онога што Нортроп Фрај назива енциклопедијском пародијом. То је пародијски преглед готово свих постојећих жанрова, односно типова дискурса наше усмене и писане књижевности – од једноставних облика, затим предања, митова, средњовековних житија и апокрифа, аутобиографске прозе, сеоске приповетке до експресионистичке ратне прозе и конструктивистичке поезије, а све то у поетички самосвесној форми романа. Овај роман, сматра докторанд, настао је у традицији карневалске књижевности, што га приближава оном типу енциклопедичности који у теорији романа заснива Михаил Бахтин.

Док је Растков први роман представљао енциклопедију жанрова и стилова писане књижевности, роман *Људи говоре* докторанд одређује као малу енциклопедију говорних жанрова, од кратке реплике и дијалога као наједноставнијег и класичног облика говорног општења до интимне исповести и поверавања. У овом делу наглашена је, за модерни роман карактеристична, поетичка самосвест о артифицијелности која покреће питања о односу стварности и уметности и намеће потребу преиспитивања наративних и композиционих поступака. Говор којим комуницирају људи у овом Петровићевом роману докторанд је означио Фуковоом идејом „универзалне формализације сваког говора" која почива на

енциклопедијском идеалу о „интегралном укључивању свих говора у оквире једне речи, свих књига у оквире једне странице, читавог света у једну књигу.”

Највише пажње докторанд је посветио најобимнијем и најзначајнијем роману Растка Петровића, постхумно објављеном *Дану шестом.* У поетичком контексту тог монументалног дела посматра се и Петровићев роман *Са силама немерљивим* који је 1927. остао објављен само у периодици. У време док је писао роман *Са силама немерљивим* аутор није имао јасну замисао *Дана шестог* али докторанд истиче да се тиме не могу објаснити неподударности које су настале када је Растко Петровић касније ова два романа довео у везу. Зато је кључно питање зашто је аутор одлучио да у причу о ратном страдању у *Дану шестом* интегрише збивања, ликови и мотиви из претходног, београдског, романа и тиме успостави целину коју чине романи различите тематике и приповедачких поступака. Кандидат закључује да у роману *Са силама немерљивим* тотални карактер граничне ситуције, о којем говори Карл Јасперс, није могао бити сагледати само у контексту моралних вредности грађанског друштва него у космолошким размерама које се успостављају у роману *Дан шести,* где човек постоји као сићушни светли прах који носи отисак пролазности и клицу поновног рођења. Ново поетичко позиционирање романа *Са силама немерљивим* у целину *Дана шестог* чини да се две књиге нађу у односу који докторанд назива „међусобним читањем”. Мрежа антиципација и реминисценција због хронолошог неподуарања догађања у ова два романа, ствара необичне ефекте смисаоне интеракције.

У неколико посебних поглавља кандидат анализира композицију, однос према митском искуству, језички експеримен и присуство научних сазнања тога доба у енциклопедијском делу какав је роман *Дан шести*. У дослуху са Џојсовом наративном стратегијом Растко обликује своју романескну поетику која има наглашени интерес за спозанојом тоталитета у митским и космолошким размерама. Јединственост романа *Дан шести* управо је у томе што се заједничка судбина човека и универзума сагледава из поетички легитимизоване сазнајне перспективе сачињене од митског и књижевног искуства али и научног знања – од антропологије и етнологије до теорије релативитета – па зато и није случајно што главни јунак романа, Стеван-Папа Катић, у Америци постаје врхунски палеонтолог. Задивљеност главног јунака пред хармоничном закономерношћу универзума, коју докторанд пореди са космичком религиозношћу о којој пише Алберт Ајнштајн, проистиче и из трагичног сазнања да ту закономерност људски ум никада до краја неће успет да схвати. Управо због онога што људском уму, као и у *Другој књизи Сеоба*, остаје у космичком тоталитету непознато и припада домену мистичног и метафизичког, човек и постоји као биће са „свешћу и осећањима, и страстима и жудњама, и усхићењима и сумњама,” како се вели у роману *Дан шести*.

У закључном делу рада кандидат сумира резултате својих истраживања истичући значај романијерског опуса Растка Петровића за развој романа као енциклопедијске форме у модерној српској књижевности. Иако се поетички модел енциклопедичности романа Растка Петровића разликује од онога који ће успоставити позни модернизам и постмодерна у романима Борислава Пекића, Данила Киша или Милорда Павића, управо су, истиче докторанд, Петровићеви романи засновали далекосежне могућности књижевног обликовања.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ

1. „Енциклопедијски облик авангардног романа”, Годишњак Катедре за српку књижевност са јужнословенским књижевностима, бр. 2, Београд, 2006.
2.„Авангардни роман и филм”, Зборник радова Факултета драмских уметности, бр. 13–14, Београд, 2008.
3.„Од поетике авангарде ка авангардној поетици”, Језик, књижевност, култура, зборник радова у спомен Новици Петковићу, Београд, 2011.

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Проучавање српског романа, поготову романескног опуса Растка Петровића, добило је овом дисертацијом изузетан, теоријски и методолошки утемељен, допринос. Полазећи од досадашњих књижевноисторијских резултата у проучавању романа, докторанд је отворио нове могућности посматрања и тумачења овог жанра у авангардном периоду. Крупан резултат овога рада је ситематска и детаљна анлиза романа Растка Петровића, уочавње и тумачење компартивних апеката Петровићеве поетике и доказивање њеног утицаја на каснију поетику романа. Докторанд указује да Растко Петровић у међуратном периоду био најбољи познавалаца европског романа, поготову дела Џејмса Џојса и да је први код нас стваралачки пренео та искуства у српски роман и оригинално их поетички утемељио. Успостављена визија целине света у Растовом књижевном делу, првенствено у роману *Дан шести*, кандидат не посматра само као питање поетике, па ни рансијеровски схваћене политике књижевности. Истичући да је питање тоталитет историје, мита и друштва тридестих година прошлог века, у времену када је *Дан шести* писан, постало и питање опредељења књижевника према идеолошки супротстављеним струјама тога доба, докторанд отвара важне моменте критичке рецепције Петровићевог дела али и српске културе тога доба. Докторанд је на теоријском и историјском плану такође истакао важност енциклопедичности као поетичког модела у разумевању српског романа у целини.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТАЖИВАЊА

Докторанд је искористио разноврсне могућности које су пружили поступци иманентнопоетичког, интертекстуалног, културноисторијског, и компаративног приступа романима Растка Петровића. Суочен са бројним теоријским и интерпретативним стратегијама које произилазе из различитих концепција енциклопедичности, докторанд је одабрао оне које су најближе поетичким тенденцијама Петровићевог приповедања. Кандидат је синтетизовао разноврсну теоријску грађу постављајући тежишне тачке за одређење појма енциклопедичности. То му је послужило као полазиште за студиозну анализу конкретних романа у којој се полазне теоријске позиције преиспитују и утврђују њихови херменеутички домети.

IX ПРЕДЛОГ

На основу свега изреченог, комисија позитивно оцењује докторску дисертацију Предрага Петровића *Енциклопедичност као поетички модел романа Растка Петровића* и предлаже да Наставно–научно веће Филолошког факултета прихвати њен извјештај, упути га Већу друштвено–хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност и да кандидата позове на одбрану пред комисијом у истом саставу.

Чланови комисије:

Др Јован Делић,
редовни професор Филолошког факултета

Др Александар Јерков,
ванредни професор Филолошког факултета

Др Бојан Јовић
виши научни сарадник
Института за књижевност и уметност